

Тема 7. Аналіз земельних ресурсів

ЗМІСТ

1. Завдання аналізу і джерела даних	1
2. Аналіз складу, розміру і структури земельних угідь	2
3. Аналіз економічної ефективності використання освоєних земель.....	3
4. Резерви підвищення економічної ефективності використання землі.....	3

1. Завдання аналізу і джерела даних

Земля — основний і незамінний ресурс сільськогосподарського виробництва, одна з найважливіших складових ресурсного потенціалу аграрного підприємства, який, крім землі, включає трудові ресурси, основні і оборотні засоби. При цьому у сільському господарстві земельна площа є базовим ресурсом, який визначає формування інших ресурсів.

Раціональне використання землі є однією із складових загальної системи заходів щодо вискоєфективного ведення господарства, а аналіз її використання — однією з найважливіших ланок всієї економіко-аналітичної роботи.

Завданням аналізу є:

1. Виявлення можливостей найповнішого використання землі з метою підвищення рівня виробництва продукції.
2. Визначення першочергових заходів, спрямованих на підвищення родючості землі, і їх відповідного ресурсного забезпечення
3. Пошук резервів підвищення економічної ефективності використання освоєних земель.
4. Запобігання нанесенню шкоди навколишньому середовищу.

Найважливіші складові аналізу використання земельних угідь такі: визначення їх структури та шляхів її поліпшення; вивчення ступеня використання орних земель і можливостей їх розширення (скорочення), наявності науково обґрунтованих сівозмін і рівня їх освоєння; визначення технологічної, економічної, екологічної та соціальної ефективності використання земель і резервів її підвищення.

Основними джерелами інформації для аналізу землекористування складу, структури і використання земельних угідь є: Земельний кодекс та інші нормативні документи про землекористування; Земельно-кадастрова книга підприємства; картографічні документи (грунтові карти, картограми, паспорти полів тощо); річний звіт підприємства і плани соціально-економічного розвитку, з яких беруть дані про землекористування, виробничу програму у галузі рослинництва та її виконання, перелік заходів щодо поліпшення земельних угідь та ін. Крім того, використовують заключну статистичну звітність, дані бухгалтерського, оперативного-технічного, зокрема, агрономічного обліку.

[Повернутися до змісту](#)

2. Аналіз складу, розміру і структури земельних угідь

Земельний фонд кожного підприємства охоплює сукупність різних угідь, які об'єднують у 2 групи:

1. Землі сільськогосподарського призначення або сільськогосподарські угіддя, до яких відносяться:

- рілля;
- багаторічні насадження;
- сіножаті і пасовища.

2. Землі несільськогосподарського призначення – це ті, що не використовуються у сільськогосподарському виробництві:

- ліси;
- чагарники;
- лісомеліоративні полезахисні насадження;
- ставки і водоймища;
- землі під будівлями, вулицями.

Склад сільськогосподарських угідь більш повно вивчається через аналіз їх структури, яку вивчають за такими показниками:

1. Співвідношення між сільськогосподарськими і несільськогосподарськими угіддями.

2. Співвідношення між інтенсивними і екстенсивними угіддями в складі сільськогосподарських угідь.

До земель *інтенсивного* типу відносять:

- рілля;
- багаторічні насадження, які використовують інтенсивно;
- окультурені сіножаті і пасовища.

Решта сільськогосподарських угідь складають землі екстенсивного типу (малоцінні луки та пасовища).

3. Питома вага ріллі у площі сільськогосподарських угідь (рівень розораності). Її обчислюють відношенням площі ріллі до сільськогосподарських угідь.

4. Рівень розораності орних земель — відношенням площі ріллі до суми площі ріллі, цілини і перелогів;

5. Процент посівної площі від площі землі в обробітку — відношенням площі посіву до ріллі.

6. Питома вага зрошуваних (осушених) земель у площі орних земель. У господарствах, де зрошуються інші сільськогосподарські угіддя, визначають частку зрошуваних у площі відповідних угідь.

Структура земельних угідь істотно залежить від ґрунтового покриву, від рельєфу місцевості. Внаслідок цього структура земельних угідь може значно відрізнятись. Але в результаті здійснення відповідних заходів показники структури поліпшуються.

Аналіз земельних ресурсів має також спрямовуватись на виявлення земель, які додатково можуть бути залучені в господарський оборот при наявності достатнього обсягу матеріальних і трудових ресурсів та стабільного попиту на

відповідну продукцію. Розширення площі с.-г. угідь може проводитись за рахунок освоєння боліт і заболочених земель, чагарників, вирубок лісу, скорочення площі під дорогами господарства, дворами. Тому при проведенні аналізу складу земельних угідь потрібно встановити наявність в підприємстві саме таких земель, і чи вони мають обґрунтовані розміри.

Дані аналізу використовуються при складанні зведеного плану поліпшення земель, які є частиною поточних чи перспективних планів підприємства. В подальшому при прийнятті плану завданням аналізу є контроль за ходом його виконання.

[Повернутися до змісту](#)

3. Аналіз економічної ефективності використання освоєних земель

Вивчення економічної ефективності використання землі проводиться за системою натуральних і вартісних показників.

Показники економічної ефективності використання землі: урожайність культур, виробництво окремих видів продукції рослинництва чи тваринництва в розрахунку на 1 га (100га) с.-г. угідь чи ріллі, валова продукція, виручка від реалізації, прибуток на 1 га (100 га).

В процесі аналізу за системою показників досліджують динаміку економічної ефективності використання землі, дають оцінку її досягнутому рівню. В останньому випадку показники аналізованого підприємства зіставляють з показниками іншого підприємства. В наступному аналізі має з'ясувати фактори зміни ефективності використання землі.

Найважливішими з таких факторів є:

1. Економічна ефективність вирощування окремих культур.
2. Структура с.-г. угідь і посівних площ.

З вивченням цих факторів пов'язується виявлення резервів підвищення економічної ефективності використання землі.

[Повернутися до змісту](#)

4. Резерви підвищення економічної ефективності використання землі

Економічну ефективність вирощування окремих культур зумовлюють ті заходи, здійснення яких спрямоване на підвищення родючості землі. Важливими з них є такі:

- меліорація земель, в тому числі хімічна (вапнування кислих ґрунтів, гіпсування – солоних);
- використання добрив;
- впровадження раціональної системи землеробства;
- впровадження прогресивних технологій вирощування культур.

Здійсненню тих чи інших заходів передують їх економічна оцінка. В розрізі окремих культур вона проводиться за показниками:

- вихід продукції з 1 га;
- затрати праці (виробничі витрати) на одиницю продукції;
- чистий дохід, прибуток з 1 га;
- окупність виробничих витрат;
- строк окупності капітальних вкладень (застосовується, якщо при здійсненні заходів мають місце капітальні вкладення).

Економічна ефективність зміни структури посівних площ оцінюється за показниками: зміна вартості валової продукції, зміна затрат праці (виробничих витрат), чистого доходу та прибутку (внаслідок зміни структури посівів).

Визначення цих показників проводиться за формулою:

$$\Delta Y_{\text{стр}} = \left(\frac{\sum S_1 \times Y_1}{\sum S_1} - \frac{\sum S_0 \times Y_1}{\sum S_0} \right) \times \sum S_1, \text{ де}$$

$\Delta Y_{\text{стр}}$ - це певний показник економічної ефективності зміни структури посівів;

S_0 і S_1 - посівні площі окремих культур відповідно базисного і звітного року, фактичні або спроектовані;

Y_1 - вихід продукції з 1 га у вартісному виразі або в розрахунку на 1 га: затрати праці, виробничі витрати, чистий дохід, прибуток по певній культурі відповідно фактичні, звітного року чи спроектовані.

Аналогічно проводиться і оцінка економічної ефективності зміни структури с.-г. угідь.

Для того, щоб правильно обрати напрямок удосконалення структури посівів, потрібно мати дані про економічну ефективність вирощування окремих культур.

Для цього достатньо визначити по товарних культурах величину чистого доходу (прибутку) з одного гектара посівів. А по кормових – вихід кормів в кормових чи кормо протеїнових одиницях з 1 га і собівартість кормової чи кормо протеїнової одиниці. Це основні показники економічної ефективності використання землі під товарними і нетоварними культурами.

При визначенні чистого доходу по товарних культурах має враховуватись і збір побічної продукції. При цьому побічна продукція за допомогою відповідних коефіцієнтів переводиться в кормові одиниці і оцінюється за ціною реалізації 1 центнера вівса.

Оцінка основної продукції проводиться також за середніми цінами її реалізації.

Собівартість кормової одиниці відображує величину виробничих витрат на одиницю корму в умовному виразі.

Вихід кормів в кормопротеїнових одиницях визначається за формулою:

$$КПО = \frac{У \times (К + 10П)}{2}, \text{ де}$$

КПО – вихід кормопротеїнових одиниць з 1 га (збір продукції);

У – урожайність культури;

К – вміст кормових одиниць в 1ц корму;

П – вміст перетравного протеїну в 1 ц корму;

10 – коефіцієнт, який збалансовує вміст кормових одиниць і перетравного протеїну.

Чим більший буде доход з 1 га або вихід кормів в кормових одиницях з 1 га, або чим нижчою буде собівартість однієї одиниці, тим вищою ефективністю визначатиметься вирощування відповідних культур.

Проте, якщо певна культура є найбільш ефективною, то це не означає, що вона в структурі посівів повинна займати якомога вищу частку.

Обмежуючими факторами при проектуванні площ посіву окремих культур є такі:

- агротехнічні вимоги сівозмін;
- наявні ресурси підприємства;
- ринки збуту продукції (доцільним є збільшення виробництва тих видів продукції, що мають попит на ринку);
- потреби тваринництва (вони будуть обумовлювати частку посівів кормових культур в структурі посівних площ);
- екологічні обмеження тощо.

[Повернутися до змісту](#)